

do ZSRR, którzy wrócili do Polski po II wojnie światowej omówiła mgr Magdalena Dzienis-Teodorczuk. Pani Lubow' Rubanienko z Muzeum Historycznego Miasta Irkucka zaprezentowała album Konstantina Sobolewa o udziale mieszkańców Syberii w I wojnie światowej na terenie Polski, dzięki czemu została zwrócona uwaga na mało znany wątek relacji polsko-rosyjskich. Mgr Sylwia Trzeciakowska w swoim referacie zobrazowała projekt budowy Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku.

Ostatniego dnia konferencji znaczna część wykładów dotyczyła obrazu Rosji i Syberii występujących w literaturze i sztuce: Aleksandra Nowacka mówiła o książce *Smak akacji. Kazachstańskie obrazy*; dr Anna Wydrycka scharakteryzowała wiersze z łagrów Beaty Obertyńskiej; dr Krzysztof Czajkowski przedstawił postać Leopolda Niemirowskiego i jego twórczość malarską dotyczącą Syberii Wschodniej; mgr Łukasz Zabielski zabrał głos na temat pamiątek ks. Klementyny z Czartoryskich Sanguszkowej, a dr Barbara Noworolska wygłosiła referat pt. *Śmierć domu. Ziemia polskie — Syberia w XIX wieku*. Głos zabrali również: mgr Mariusz Olczak, który scharakteryzował źródła do badań historii wysiedleń Polaków z Kresów Wschodnich w zasobie Archiwum Akt Nowych w Warszawie; dr Iwan Sokołowski z Nowosybirsk zajął się zagadnieniem Polaków w XVII w. w Jakucku; dr hab. Dmitrij Karnaukhov z Nowosybirsk omówił mitologiczne aspekty syberyjskiego zesłania Polaków, które występują w świadomości społecznej w Polsce i w Rosji; dr Irina Troyak z Nowosybirsk zwróciła uwagę na fenomen kultury literackiej w odniesieniu do polskich syberików; dr Jekaterina Tumanik z Nowosybirsk w swoim wystąpieniu podkreśliła ważność badań biograficznych w poznaniu podstawowych problemów syberyjsko-polskiej historii, a dr Leonid Ostrowskij z Nowosybirsk mówił o wkładzie Polaków w społeczno-ekonomiczny i kulturalny rozwój Syberii w latach 1890–1920. Na zakończenie konferencji referat wygłosił prof. Bolesław Szostakowicz z Państwowego Uniwersytetu w Irkucku na temat historii i obecności Polaków na Syberii.

Konferencja została zorganizowana przez: Muzeum Wojska w Białymstoku, Zakład Badań Interdyscyplinarnych i Porównawczych „Wschód–Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku, Książnicę Podlaską im. Łukasza Górnickiego i Kasę im. Józefa Mianowskiego Fundacja Popierania Nauki. Obrady konferencji rozpoczęły się w przeddzień XII Marszu Żywej Pamięci Polskiego Sybiru, który od 2000 r. odbywa się corocznie i uczestniczą w nim sybiracy, młodzież szkolna, studenci, mieszkańcy i przedstawiciele władz państwowych oraz władze Białegostoku. Spotkanie badaczy z Polski i Rosji w Białymstoku było ważnym wydarzeniem naukowym, którego efekty mają stać się w przyszłości podstawą wspólnej publikacji.

Anna Zapalec

Nad Newą o naukach wyzwolonych, zbiorowej pamięci i Polakach w Petersburgu

Od 4 do 9 października 2012 r. w północnej stolicy Rosji na Wydziale Sztuk i Nauk Wyzwolonych Państwowego Uniwersytetu Petersburskiego toczyły się ob-

radę międzynarodowej konferencji, zorganizowanej w ramach polsko-rosyjskiego programu *Academia in Public Discourse Poland–Russia*, realizowanego ze strony polskiej przez Wydział Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundację Artes Liberales. Jego celem jest budowanie trwałych więzi między polskimi i rosyjskimi środowiskami akademickimi.

W konferencji udział wzięli profesorowie, doktoranci i studenci, których zainteresowania naukowe skupiają się wokół kulturowych, historycznych oraz politycznych aspektów stosunków Polski i Rosji. Uczestniczyli w niej także przedstawiciele mediów, ośrodków kultury i organizacji pozarządowych z obu krajów. Tematyka obrad była obszerna i różnorodna. Pierwsza ich część, z udziałem gości z USA, nosiła tytuł *Liberal Education in Russia and the World*. Dyskusja toczyła się wokół problematyki roli Artes Liberales we wspólnocie akademickiej, kształcenia humanistycznego w kontekście różnych systemów edukacyjnych, roli ośrodków Artes Liberales w Rosji i obszarze postsowieckim, Unii Europejskiej i w Stanach Zjednoczonych. W sesji plenarnej uczestniczyli: Aleksiej Kudrin, dziekan Wydziału Sztuk i Nauk Wyzwolonych oraz Leon Botstein, Rektor Bard College w USA. Referat dziekana Wydziału Artes Liberales UW prof. Jerzego Axera pt. *Edukacja w zakresie Sztuk Wyzwolonych we Wschodniej Europie; szanse i wyzwania* przedstawił kierownik Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną prof. Jan Kieniewicz, który wziął też udział w panelu na temat *Sztuk Wyzwolonych w kontekście wyzwań szkolnictwa wyższego*.

Na część drugą konferencji złożyła się polsko-rosyjska debata *Indywidualne, zbiorowe, obywatelskie, grupowe i państwowe wartości i pamięć*. Na wstępie z polskiej strony głos zabrali: konsul generalny RP w Sankt Petersburgu Piotr Marciniak oraz prof. Adam Daniel Rotfeld, współprzewodniczący Polsko-Rosyjskiej Grupy do Spraw Trudnych. Wystąpiło wielu wybitnych prelegentów polskich i rosyjskich — przedstawiciele świata nauki, dziennikarze, publicyści oraz duchowni. Podjęto temat *Chrześcijaństwo a pamięć i tożsamość narodu*. Panelistami byli m.in.: prof. Jan Kieniewicz, red. Andrzej Grajewski i red. Andrzej Brzeziecki. Gościem specjalnym był prymas senior ks. Henryk Muszyński, arcybiskup senior diecezji gnieźnieńskiej, przewodniczący Zespołu Konferencji Episkopatu Polski ds. Rozmów z Rosyjskim Kościołem Prawosławnym. Mówiono o kontekstach szeroko rozumianej tożsamości narodowej we współczesnej Rosji i Polsce. Szczególną wagę miała wypowiedź arcybiskupa Muszyńskiego, akcentująca znaczenie Przesłania Kościoła katolickiego i Cerkwi prawosławnej do narodów Polski i Rosji podpisanego 17 sierpnia 2012 r. w Warszawie podczas wizyty patriarchy Moskiewskiego i Całej Rusi Cyryla. Mówca podkreślał, że duchowni obu konfesji po raz pierwszy razem przyjęli dokument, który ma fundamentalne znaczenie dla kolejnych pokoleń, dla pamięci zbiorowej obu narodów, a także stanowi ważny krok ku pojednaniu. Jest to szczególnie formuła pojednania, wypracowano bowiem dokument wspólny, który w Polsce został odczytany we wszystkich świątyniach katolickich. Głównym jego motywem jest wezwanie do przebaczenia i wzajemnego pojednania w duchu chrześcijańskiej miłości obu narodów. W toku dyskusji podkreślano jednak, że o ile w Polsce w okresie komunistycznego zniewolenia Kościół był depozytariuszem narodowej prawdy, zasad moralnych i narodowej pamięci, o tyle w Rosji Cerkiew nie odgrywa takiej roli, co może mieć znaczenie dla możliwych

reperkusji dokumentu. Jakby w uzupełnieniu do dyskusji do uczestników konferencji dotarła wiadomość, że akurat w tym samym czasie w Moskwie obraduje Święty Synod Rosyjskiej Cerkwi prawosławnej, który oficjalnie przyjął i zaakceptował historyczne przesłanie.

Wizyta abp. Muszyńskiego w Sankt Petersburgu stała się ważnym wydarzeniem dla tamtejszego Kościoła i Polonii. Ksiądz arcybiskup odprawił msze święte w czterech petersburskich świątyniach, złożył wizytę w Wyższym Seminarium Duchowym „Królowa Apostołów”, spotkał się z wiernymi w kościele św. Stanisława na Kołomnie, udzielił też wywiadów dla katolickiego portalu internetowego i polonijnej „Gazety Petersburskiej”. W programie wizyty były również: cmentarz ofiar totalitarnego reżimu w Lewaszwowie i Dom Polski, w którym rozmawiał z przedstawicielami Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego Polonia im. Adama Mickiewicza oraz Związku Polaków im. bp. Antoniego Maleckiego.

Kolejny panel dotyczący *Młodego pokolenia wobec problemów kształtowania pamięci narodowej i nowej tożsamości*, obecnie w Polsce i Rosji, prowadził dyrektor Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego prof. Andrzej Waśkiewicz. Głos w dyskusji zabrali: dziekan Wydziału Filozofii i Socjologii UW prof. Krzysztof Kosela, red. Marcin Wojciechowski i red. Małgorzata Nocuń. Podczas sesji poobiedniej kontynuowano omawianie problematyki przemian w narodowej tożsamości i procesie pojednania.

Część trzecia konferencji poświęcona była zagadnieniu *Tożsamości Sankt Petersburga*. Zainaugurował ją panel *Polacy w Petersburgu* prowadzony przez dr. Hieronima Grałę z Wydziału Historycznego UW. Rozpoczął prof. Zygmunt Saloni z Wydziału Lingwistyki Stosowanej UW opowieścią *Mój Petersburg*. Następnie prof. Tamara Smirnowa z Katedry Filozofii i Kulturoznawstwa Państwowego Uniwersytetu Petersburskiego Budowy Kosmicznego Oprzyrządowania (Sankt-Pietierburskiej gosudarstwiennyj uniwersitet aerokosmiczeskiego priborostrojenija) wygłosiła referat *Polskie dziedzictwo Petersburga*, Ewa Ziółkowska przedstawiła prezentację na temat *Petersburg–Warszawa. Polscy architekci — uczniowie Cesarskiej Akademii Sztuk Pięknych*, a Jewgienij Paszkowski ze Zgromadzenia Ustawodawczego Sankt Petersburga dokonał krótkiego podsumowania.

Uzupełnieniem debat, wykładów i prezentacji był program krajoznawczy ukazujący społeczno-kulturowy wymiar Petersburga (zwiedzanie muzeów, spacerzy śladami Adama Mickiewicza, Aleksandra Siergiejewicza Puszkina i Fiodora Michajłowicza Dostojewskiego). Konferencji towarzyszyła wystawa *Polacy w Petersburgu*, autorstwa niżej podpisanej. Jej celem było pokazanie na przykładzie Sankt Petersburga tego, co Polaków i Rosjan łączy, w perspektywie historycznej i obecnie, przedstawienie kolosalnego wkładu Polaków w rozwój Petersburga, w jego życie kulturalne i substancję materialną. Złożona z 12 plasz przenośna wystawa ilustruje dzieje Polaków nad Newą — od króla Stanisława Augusta przez więźniów Twierdzy Pietropawłowskiej, polskich artystów, inżynierów, duchownych, ofiary wielkiego terroru i blokady Leningradu po współczesne środowiska polonijne i ambasadorów kultury polskiej, wśród których są Andrzej Wajda i Krzysztof Penderecki.

Obrady toczyły się w tzw. Instytucie Smolnym, mieszczącym się obecnie w zażytkowym XVIII-wiecznym pałacu Bobrinskih przy ul. Galernej 58–60, niedawno

specjalnie odrestaurowanym dla Wydziału Sztuk i Nauk Wyzwolonych Uniwersytetu Petersburskiego.

Konferencja dała asumpt do dalszych badań i publikacji na temat dziedzictwa polsko-petersburskiego. Należy bowiem zaznaczyć, że Polacy stanowią nieodłączną część historii i dnia dzisiejszego północnej stolicy Rosji. Swoją obecność nad Newą zaznaczyli już w XVIII wieku. Byli wśród budowniczych miasta, przyjeżdżali w misjach dyplomatycznych, współtworzyli kolonię katolicką. W okresie zaborów stolica carów dla przybyszów ze zniewolonego kraju stała się miejscem nie tylko zsyłki i uwięzienia, lecz także cennych kontaktów artystycznych, naukowych, dawała szansę na zdobycie wykształcenia oraz karierę zawodową. Wśród petersburskich Polaków byli robotnicy i arystokraci, wybitni artyści, badacze i inżynierowie, politycy i działacze niepodległościowi.

Ewa Ziółkowska

Konferencja naukowa
*Polscy budowniczowie Kolei Wschodniochińskiej
i polskie osadnictwo w Mandżurii*
(Pułtusk 2–5 grudnia 2012 r.)

Już kolejny raz Dom Polonii „Zamek” w Puławach gościł uczestników konferencji „syberyjskich”, tym razem zajmujących się historią osadnictwa polskiego w Mandżurii i budową kolei wschodniochińskiej z udziałem polskich inżynierów. Organizatorami konferencji był Zarząd Krajowy Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, partnerem zaś Katedra Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydziału Zamiejscowego Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II w Tomaszowie Lubelskim, a jej kierownictwo naukowe powierzone zostało prof. Antoniemu Kuczyńskiemu (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II) i prof. Zbigniewowi Wójcikowi (Komisja Syberyjska Komitetu Historii Nauki PAN). Wsparcia finansowego udzieliło organizatorom Ministerstwo Spraw Zagranicznych, dostrzegając w konferencji niezmiernie istotny aspekt polskiego dziedzictwa kulturalnego i gospodarczego w tej części Azji, jak dotychczas, słabo rozpoznanego. Anonsował to widniejący w programie konferencji referat, zatytułowany *Stan i potrzeby badań nad historią Polaków w Harbinie. Losy, świadectwa, dziedzictwo*, autorstwa prof. Antoniego Kuczyńskiego (KUL). Wątek ten przejawiał się też wielokrotnie w innych referatach (było ich w programie 23) i uświadamiał on uczestnikom tego spotkania, iż słowami kluczowymi w tym zakresie są: gospodarka, kultura, szkolnictwo i religia, ściśle spokrewnione z polską obecnością w Harbinie. Widać to było dobitnie w wystąpieniach uczestników konferencji świadczących o wielości problemów i źródeł mogących ubogacić dzieje Polaków w Harbinie z jednoczesnym poczuciem historiograficznym dotyczącym dopełnienia tych dziejów związków polsko-harbińskich.

Zgromadzonych w pięknym zamku gości powitał Andrzej Grzeszczuk z Zarządu Krajowego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, debatę zaś otworzył profesor Zbi-